

НЮАНСИ МАСКУЛІННОСТІ В СЕГРЕГОВАНИХ ЗАКЛАДАХ

Синицька В. О.

Наук. керівник: канд. іст. наук, доц. **Вороніна М. С.**

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди*

Історики зазвичай не приділяють належної уваги проблемі сексу між чоловіками в контексті традиційної культури. Ігор Семенович Констверджував, що навіть в XIX столітті російська сексуальна культура поділялась на «високу» і «низьку», і такий розподіл був більш глибоким, ніж в сексуальних культурах Західної Європи. Побутові статеві моделі і практики широких верств російського народу були позначені печаткою пережитків язичництва; неосвічене духовенство та слабкі інститути Православної церкви марно намагалися їх викоринити і по суті не могли регулювати статеві стосунки в суспільстві. Регулюванням мужолозтва Російська держава зайнялась пізніше Заходу (де в ті часи мужолозтво часто каралося стратою); це було складовою частиною політики щодо введення нових форм соціального контролю. У 1716 році Петро Великий заборонив мужолозтво в армії і на флоті. У 1835 році Микола I поширив цю заборону на громадянське чоловіче населення Росії, сподіваючись привити релігійну нетерпимість.

Цей дивний, незвичайний вид любові називали по-різному: «педерастія» (від грецького *paides* - дитина, стародавні греки називали так любов дорослих чоловіків до хлопчиків-підлітків), «содомією» (від згаданого в Біблії міста Содому), «мужеложством» і т.п. У російській мові в останні десятиліття набули широкого поширення вирази «блакитна любов» і «блакитні» (походження цих назв не вивчено) [3, с. 89-97].

Термін гомосексуалізм вперше запропонований в 1869 році німецько-угорським письменником, перекладачем і журналістом Карлом Марією Кертбені (1824-1882) (до 1847 року він писав під ім'ям «Доктор Бенкертом», тому багато хто помилково вважає його лікарем), для позначення спрямованості статевого потягу до осіб однойменної статі. З цього ж часу бісексуальними стали називати осіб, що реагують на статеві подразнення, що виходять як від однойменної, так і від різнойменної статі, і гетеросексуальними

– що зазнають статевий потяг тільки до протилежної статі. У 1923 році З. Фрейд запропонував називати збочення спрямованості статевого потягу до однойменної статі інверсією і розрізняти осіб абсолютно інвертованих, для яких сексуальним об'єктом може бути тільки одноймена стать, і амфігенно-інвертованих, тобто і гомо- і гетеросексуальних [20].

Ось як пояснює цей термін «Большая советская энциклопедия»: статеве збочення, що полягає в протиприродному прагненні до осіб своєї статі. Зустрічається у осіб обох статей [2].

Об'єктом дослідження є представники ЛГБТ спільноти

Предметом – є історія гомосексуалізму в монастирях, храмах та інших сегрегованих закладах

Методи дослідження були обрані згідно зі специфікою об'єкта і предмета дослідження. В основу дослідження покладено принципи історизму, об'єктивності та гендерний підхід. Дана робота присвячена історичному аналізу проблеми гомосексуалізму. Подібна практика добре поширена в релігійних закладах всього світу, завдяки сучасним дослідженням, і маючи такі історичні паралелі спробуємо проаналізувати прояви в релігії та учбових закладах.

Гомосексуальність існує рівно стільки, скільки існує людство. У законах біблійного Мойсея сказано: «Не лягай з чоловіком, як з жінкою – це гидота» [5]. Але лягали і стародавні євреї, і стародавні греки, і римляни. Жителі тоді ще не відкритих Америк, так само, як і чорношкірі мешканці Африканського континенту знаходили особливу пристрасть в чоловічих ласках.

Першим проявом гомосексуальності є священна храмова чоловіча проституція, здебільшого пов'язана з жіночими культами, які існували в стародавньому Шумері, Вавилоні, Ассирії, південній Індії і, цілком ймовірно, в Ізраїлі. Багато жіночих, материнських божеств (Кібела, Астарта, Геката, Афродіта, Артеміда, Анаїс і інші) мали кастрованих або вмираючих жіночних коханих, а їх жерцями зазвичай були євнухи або трансвестити. Каструючи себе і надівши жіноче плаття, жрець переставав бути чоловіком і прилучався до могутності богині. Вступаючи в анальний контакт з ним, чоловік приносив в жертву богині не тільки гроші, але і своє дорогоцінне насіння [11].

Гомосексуальна храмова проституція існувала в стародавньому Ізраїлі в період розділеної монархії. Певна кількість текстів вказує на присутність в стародавньому Ізраїлі чоловіків, які називаються *quedesim*, що перекладається

буквально: «освячений», «присвячений» і «призначений для божества». Цей термін зазвичай використовується в англійських перекладах для позначення чоловіків в культових місцях, де відбувалася гомосексуальна проституція [14].

Справжнім розсадником гомоеротики були буддійські монастирі. Хоча китайський буддизм засуджував будь-яку сексуальність як відволікаючу від праведного життя, багато ченців стриманістю не відрізнялися, а хлопчики були для них доступнішим за жінок. Також і в тибетських монастирях була невимовна розпуста, що панувала в їх стінах. У XVI столітті поет Дугпа Кунлег пише: «Там, де навчають роздумів, кожен монах має жінку і зливається з нею в незаконному зв'язку ... на факультеті логіки кожен монах має хлопчика в якості одного для втіхи» [9, с. 143]. «Мандрівники відзначають, що монахи постійно вступали в зв'язок з жінками поза монастирем, а в самих монастирях процвітав гомосексуалізм. У списку сексуальних зав'язків, які вважалися у тибетців найбільш негожими, вказаний зв'язок вчителя і учня » [9, с. 143]. «Лами ведуть вкрай розпусне життя. Однак, на загальне переконання, всі ці гріхи будуть прощені Богом хоча б тому, що вони творяться у святому місті» [7, с. 116].

Поняття «содомії» в Стародавній Русі було таким же розпливчастим, як на Заході, позначаючи не тільки гомосексуальні відносини, але і будь-які відхилення від «нормальних» сексуальних ролей і позицій. Найсерйознішим гріхом вважалося «мужолозтво». Однак на Русі до цього пороку ставилися терпиміше, ніж на Заході; церковне покаєння за нього колиалося від одного до семи років, в тих же межах, що і гетеросексуальні гріхи. При цьому до уваги брали і вік грішника, і його шлюбний статус, і то, як часто він це робив, і чи був він ініціатором дії або його об'єктом. До підлітків і холостих чоловіків ставилися поблажливіше, ніж до одружених. Важче складалися справи з педерастією. (Взагалі, педерастія, як відомо, процвітає в замкнутих чоловічих колективах, будь то казарми, в'язниці або монастирі. Тому вимога вигнати з чоловічих монастирів жінок було рівносильно вимогу ввести там педерастію.) Статутні документи монастирів забороняли перебування в монастирях хлопчиків: «Пакостно святой Лавре без бороды иметь кого... Об отрочатах же глаголют божественные писания, яко приводит не Бог в монастырь детей, но враг сам Дьявол, яко да смутит иночествующих... Да не обрящемся с ними, и на седалищах далече, да сидим от них, и на лица да не взираем им: да не како на лице взиранием семя похотения от врага примем» [12].

Православну церкву дуже турбувало поширення гомосексуальності в монастирях, але до побутових її проявів ставилися досить байдуже. У «Домострої» содомія згадується побіжно («І ті б священники і диякони і дяки обрані вчили своїх учнів страху Божого і зберігали у всякій чистоті і дотримувалися їх від всякого розтління, а найбільше від кепського содомського гріха і рукоблудія і від усякої нечистоти ... «А зрадник содомії» Царства Божого не успадкують») [4]. У «Стоглаве» (1551 р.) їй присвячена спеціальна глава «Про содомський гріх», відповідно до якої домагатися від винних покаєння і виправлення, «а що не виправляються, ні каються, і ви б їх від будь-святині відлучали, і «до церкви входу не давали» [21]. Однак, схоже, вмовляння діяли погано. В єпископському повчанні, вміщеному в «Кормчій книзі» XV століття, збірнику церковних і державних правил, автор гнівно викриває гомосексуальну згубу. Статути преподобного Ефросина і преподобного Йосипа Волоцького забороняють допускати в монастирі підлітків чоловічої статі. Правда, монастирські статuti складалися за прикладом грецьких, але російська дійсність показувала, що постанови святих отців мали на увазі не тільки гіпотетичну небезпеку, скільки реєстрували сумні реалії монастирського побуту. До содомії був схильний навіть тодішній глава російської церкви митрополит Зосима [8].

Старець Філофей з Трехсвятское монастиря в Пскові благав великого князя Василя Івановича викорінити зі свого православного царства гіркий плевел содомії. Преподобний вважав за необхідне писати про це правителю Російської держави тому, що порок прийняв найширший розмах. Про те ж говорять і інші джерела. У творах митрополита Даниїла (XVI ст.) міститься безліч доказів проти статевої нестриманості його сучасників, і в тому числі викриття содомії. Протестуючи проти звичаю багатьох чоловіків рум'янитись і вискубувати волосся з бороди і вусів, Данило дає зрозуміти, що це робиться з певними нечистими намірами. За словами Данила, в той час в країні панували грубі чуттєві пороки. Аскетичний монах висловлював думку, противне християнської моральності: Данило вимагав оскоплення всіх гомосексуалів для досягнення і збереження здорового розуму. Проти содомії направлено «Слово на що топляться і гинуть без розуму, богомерзким мерзенним содомским гріхом, в муках вічних» Максима Грека [15, с. 240]. Видно, що в грудях преподобного кипіло обурення. Він знаходив, що займаються мужеложством

необхідно спалювати на вогнищах і зраджувати вічної анафемі.

Ломоносов писав, що «чернецтво ... є не що інше, як чорним платтям прикритий блуд і содоміцтво ... не кажучи про дітовбивства ... При будь-якій гулянці по містах і по селах попи - перші п'яниці: з обіду по шинках ходять, а іноді до крові б'ються» [10]. Начальник таємної поліції Російської імперії - начальник Третього відділення Л. Дубельт в 1848 році писав, що російське чернецтво - «сама негідна частина російськомовного населення». За даними поліцейського департаменту імперії, в категорії злочинів проти моральності з великим відривом лідирували попи і ченці. Вони скоювали злочини подібного роду в два рази частіше, ніж всі інші категорії населення. «Зведення статистичних відомостей у справах кримінальних» відзначають: «Найбрудніші злочину — розтління малолітніх, кровозмішення, содомництво, блуд, скотолозтво і ін. — переважно поширені серед духовенства » [13, с. 352].

В третій книзі П'ятикнижжя Левіті, яка є загальноприйнятою в іудаїзмі і християнстві сказано: «Не занечищуйтеся тим усім, бо всім тим занечищені ті люди, яких Я виганяю перед вами [...], Бо всі ті гидоти робили люди тієї землі, які перед вами, і стала нечиста та земля» Народу євреїв, таким чином, пропонувалося не повторювати звичаїв, прийнятих у язичницьких народів. У число різних заборон, згідно з іудейською традицією, входив заборона гомосексуальних актів, для того, щоб євреї не уподібнювалися язичникам [18, с. 109]. Ряд сучасних дослідників прийшли до висновку, що в культурно-історичному контексті заборона гомосексуальних актів книги Левит пов'язаний з тим, що у язичників були прийняті священні ритуали, під час яких відбувалися одностатеві акти. Таку інтерпретацію висунув британський теолог Деррік Шервин Бейлі. Бейлі стверджував, що заборона, яка в традиційній християнській інтерпретації розуміється як заборона будь-яких гомосексуальних актів, відноситься насправді до храмової проституції [23, с. 258] і не поширюється на сучасні відносини людей гомосексуальної орієнтації [22].

Як і в Європі, гомосексуальні відносини найширше були поширені в закритих навчальних закладах — Пажеському корпусі, кадетських корпусах, юнкерських училищах, Училище Правознавства і т. д. Оскільки явище було масовим, вихованці сприймали його спокійно і весело, присвячуючи йому безліч паскудних жартівливих віршів. Гомосексуальним пригодам присвячена

написана від першої особи велика анонімна (приписувана А. Ф. Шенін) поема «Пригоди пажа». Один з його віршів Ліричного героя цієї поеми відразу ж після надходження в Пажеського корпусу спокусив старший товариш, після цього він сам увійшов у смак, став «давати» всім підряд, включаючи начальників, одягатися в жіноче плаття і зробив завдяки цьому блискучу кар'єру [10]. Князь П. А. Кропоткін (1842-1921) згадував, що в Пажеському корпусі старші вихованці камер-пажі «збирали вночі новачків в одну кімнату і ганяли їх в нічних сорочках по колу, як коней в цирку. Одні камер-пажі стояли в колі, інші - поза ним і гутаперчевими хлистами нещадно шмагали хлопчиків. «Цирк» звичайно закінчувався огидною оргією на східний лад. Моральні поняття, що панували в той час, і розмови, які велися в корпусах з приводу «цирку», такі, що чим менше про них говорити, тим краще». Одностатева еротична активність мала місце і в духовних навчальних закладах. У 1919 році в Москві відбувся суд над єпископом Палладієм, звинуваченим в «розбещенні хлопчика і педарастії». Суд пролив світло не тільки на таємну сторону відносин духовного пастиря з чотирнадцятилітнім послухником, а й на інші подібні епізоди. Ці духовні заклади були сповнені спокус, будучи благодатними оазисами, в яких процвітала взаємна сексуальна активність [19]. Не винятком є церковно-парафіяльне училище, де навчався відомий російський педагог І. Я. Яковлев (1848-1930). За свідченням А. І. Купріна, там існували «потворні форми залицяння (точнісінько як в жіночих інститутах «обожнювання») за гарненькими хлопчиками, за «мазочками».

Один з найвідоміших вихованців закритого навчального закладу, який підпав під вплив гомосексуалізму був П.І. Чайковський. На думку багатьох біографів Петро Чайковський вперше зіткнувся з проявом гомосексуальності ще в роки навчання в Імператорському училище правознавства (1852-1859). Будучи закритим чоловічим навчальним закладом, воно, як і інші навчальні заклади такого типу, в тому числі закордонні, привертало до виникнення емоційно напруженої і гомоеротичної забарвленої «особливої дружби», як платонічних любовних почуттів, так і спрямованих до фізичного задоволення сексуальних потреб між однокурсниками в період пубертатної гіперсексуальності. Тут також грали роль і спільні відвідування лазні, і уроки танців, де вихованці танцювали один з одним: один в ролі кавалера, інший – в ролі дами. Однак подібні «дружби» зазвичай не приводили згодом до

виключної або навіть переважної гомосексуальності. З одного боку, на вивчення цього періоду життя композитора в радянському чайковстведенні було накладено табу, з іншого боку, на цей період припадає недостатня кількість джерел, а саме епістолярних і щоденникових записів, в зв'язку з чим ця тема мало висвітлена в біографічній літературі [6]. Близький друг, а пізніше співмешканець і коханець Чайковського поет А. Н. Апухтін (1841-1893), відомий за свої вірші, все життя відрізнявся цією схильністю і анітрохи її не соромився. У 1862 р вони разом з Чайковським були замішані в гомосексуальному скандалі в ресторані «Шотан» і були, за висловом Модеста Чайковського, «обесславлены на весь город под названием бугров». Після цього композитор став обережнішим. Бажаючи придушити свою «нещасну схильність» і пов'язані з нею чутки, Чайковський одружився, але його шлюб, як і передбачали друзі композитора, закінчився катастрофою, після чого він вже не намагався мати фізичну близькість з жінкою. «Я знаю теперь по опыту, что значит мне переламывать себя и идти против своей натуры, какая бы она ни была». «Только теперь, особенно после истории с женитьбой, я наконец начинаю понимать, что ничего нет бесплоднее, как хотеть быть не тем, чем я есть по своей природе» [17, с.118-134]. На відміну від Апухтіна, Чайковський соромився своєї гомосексуальності, і взагалі про його інтимне життя відомо мало (про це подбали родичі і цензура). Сильною гомосексуальною прихильністю останніх років Чайковського вважається його племінник Володимир (Боб) Давидов. Однак Чайковський не обмежувався людьми свого кола: як впливає з щоденника, протягом усього 1886 року перебував у зв'язку з візником на ім'я Іван. Ряд дослідників вважає гомосексуальними також відносини Чайковського зі своїми слугами, братами Михайлом та Олексієм («Ленькой») Софроновими, яким він також писав ніжні листи. У щоденниках Чайковського за час його перебування в Клину можна знайти численні записи еротичного характеру про селянських дітей, яких він, за висловом Олександра Познанського, «розбещував подарунками», проте, на думку Познанського, еротизм Чайковського щодо їх носив платонічний, «естетично-умоглядний» характер і був далекий від бажання фізичного володіння [6]. Н. Н. Берберова зазначає, що «таємниця» Чайковського стала широко відома після 1923 року, коли був опублікований щоденник композитора кінця 80-х років, переведений на європейські мови; це збіглося з переглядом поглядів на гомосексуальність в

європейському суспільстві [1].

Даний короткий екскурс показав, що різноманітні форми гомосексуалізму були притаманні більшості, якщо не всім закритим релігійним та навчальним закладам. Подібна практика не завжди була експлуататорською і жорстокою. Тим не менш, у багатьох культурах ставлення до різних форм гомосексуальної поведінки не було однозначним. Хоча в конкретних обставинах подібна поведінка і допускалася, вона не вважалася нормою, і не повинна була прийматися суспільством, що дотримується гетеросексуального шлюбу і сімейних відносин, в яких важливу роль грали діти. За підрахунками відомого соціолога Айри Рісса, ймовірність чоловічої гомосексуальної поведінки підвищується там, де влада належить чоловікам і де чоловічі гендерні ролі є більш жорсткими, ригідними [16].

Література:

1. Берберова Н. Чайковский. История одинокой жизни. СПб., 1997. 255 с.
2. Большая Советская Энциклопедия / ред. О.Ю. Шмидт. М.: Советская Энциклопедия, 1992. 921 с.
3. Вороніна М.С. Висвітлення квір-тем в історичних дисциплінах як метод гендерно-чутливого виховання студентів педагогічного вишу. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2017. №2 (33): Соціологічні науки. С. 89-97.
4. Домострой; М.: Советская Россия, 1990. 304 с.
5. Евреи: другая история / сост., отв. ред. Г.С. Зеленина. Москва, 2002. С. 12, 16.
6. Познанский А. Н. Чайковский. Москва, 2010. 800 с.
7. Путешествия Н.М. Пржевальского : с рисунками и картами / составил по подлинным сочинениям А.В. Зеленин. М: Издание П.П. Сойкина, 1900. Т. 2. С. 116.
8. Каменецкий А. С. Левит, книга. *Еврейская энциклопедия Брокгауза и Ефрона*. СПб., 1908–1913.
9. Кичанов Е. И. Савицкий Л. С. Люди и боги страны снегов. Очерк истории Тибета и его культуры. Москва, 1975. С. 143.
10. Кон И. С. Любовь небесного цвета. Москва, 2001. 384 с.
11. Кон И. С. Лики и маски однополый любви: Лунный свет на заре.

Москва, 2003. 576 с.

12. Кон И. С. Клубничка на березке: Сексуальная культура в России. Москва, 1997. 464 с.

13. Никонов А. П. Духовные скрепы от курочки Рябы. Москва, 2014. 352 с.

14. Никонов А. П. Опиум для народа. Религия как глобальный бизнес-проект. СПб.: «Питер», НЦ ЕНАС, 2009. 344 с.

15. Плигузов А. И. Полемика в русской церкви первой трети XVI столетия. Москва, 2002.

16. Про современную ситуацию в разных странах мира см.: R. T. Francœur, ed. *The International Encyclopedia of Sexuality*. 3 vols. NY: Continuum, 1997 i D. J. West and R. Green, eds. *Sociolegal Control of Homosexuality: A Multi-Nation Comparison*. NY: Plenum Press, 1997.

17. Соколов В. С. Письма П. И. Чайковского без купюр: Неизвестные страницы эпистолярной. *Пётр Ильич Чайковский. Забытое и новое: Альманах*. / сост. П. Е. Вайдман и Г. И. Белонович. Вып. 1. М.: ИИФ «Мир и культура», 1995. С. 118-134.

18. Стоглав. СПб., Издание Д. Є. Кожанчикова, 1863. С. 109.

19. Сухов А. Д. П. А. Кропоткин как философ. Москва, 2007.

20. Фрейд З. Психология бессознательного: сборник произведений. Москва, 1989. 448 с.

21. Черноиваненко В. «Превыше любви женской»: гомоэротические мотивы и сексуальная мораль в Библии. *Гомосексуальность и христианство в XXI веке: сборник статей разных лет* / Сост. В. Созаев. СПб., 2014. 351 с.

22. Erwin Buck. *Study on Homosexuality and the Church*. Winnipeg: Evangelical Lutheran Church in Canada, 2001. (Study Two: From The Old Testament Leviticus)

23. Julia M O'Brien (editor). *The Oxford Encyclopedia of the Bible and Gender Studies: Two-Volume Set*. Oxford University Press, 2014.